

Stirber Lajos

Obsitoként a zenei nevelésről (2. rész)

A zenei nevelés itthoni stációi

„Mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak (...) Nem a fogalmi, racionális oldaláról kell megközelíteni... A közvetlen megérezése útját kell egyengetni”.

(Kodály Zoltán)

A fenti idézet Kodály Zoltán 1929-ben írott *Gyermekkarok* című dolgozatából való, amely – mint azt mindmáig tapasztalom – örökérvényű tanítás, éppen ezért „megkövetelt” gyakorlattá kellene válnia. Hiszen, a már közölt írásom I. részében idézett Ádám Jenő „üzenete” – „A zenetanítás elemi szinttől a legmagasabb fokig: NEVELÉS. ...a hangok közt LÉLEKRE LELNI AZ, AMI ÉRDEMES!” – is összecseng a kodályi tanítással. Tovább szöve a gondolatot, a „szakmának”, de mindenekelőtt az iskolapolitikának kellene tudatosítania, hogy a művészetekre és a művészetekkel való nevelés feladata és a célja: az ifjúságot az intelligencia olyan szintjére emelni, hogy megértse a kodályi „intelmet”: „Nem az erszény, a lélek üressége a nagyobb baj”, s ne csak megértse, de ez legyen értékrendjének alapja.

Most lapozzunk bele a „krónikába”, üssük fel azt az I. Csehszlovák Köztársaság idejénél. Popély Gyula *Magyar népiskolai oktatás Csehszlovákiában* című munkájában írja: „Az impériumváltás utáni években az elemi iskolák vonatkozásában az 1821-22-es tanévből áll rendelkezésünkre részletes és megbízható statisztikai kimutatás”. Addig a nemzetiségi tanügyben a magyar állam oktatási rendszere és törvényei voltak érvényben. „Szlovákiában csak az 1922. július 13-án kelt és 1922. augusztus 21-én készvél lett 226/1922. sz. tc. mondta ki a nyolcéves általános tankötelezettséget, illetve a hatosztályos elemi iskolák nyolcévesekre való bővítésének elvét. (...) Maga az idézett törvény is ötévnvi türelmi időt engedélyezett erre, s úgy intézkedik, hogy a nyolcéves tankötelezettségnek legkésőbb az 1927/28-as tanév kezdetétől Szlovákia egész területén életbe kell lépnie.” Ezzel kapcsolatosan Csicsay Alajos *Iskolatörténet* (Lilium Aurum, Dunaszerdahely 2002) c. könyve A nevelés – oktatás szervezése c. fejezetében ezt írja: „Az iskolák általános nevelési célja kellett legyen a testileg, lelkileg egészséges állampolgár nevelése. (...) A legfontosabb tantárgy a hit- és erkölcsstan volt, (...) az esztétikai nevelést sem hanyagolták el, így például a rajz és az ének tanítását. A legtöbb falusi tanító szeretett szabad idejé-

ben rajzolni, festegetni, zenélni. Szinte kivétel nélkül mindnyájan tudtak valamilyen hangszeren játszani. Fő módszertani elvük volt a szemléltetve cselekvő oktatás, valamint a tanulók kifejezőképességének fejlesztése”.

Édesanyám (az 1926/27-es tanévben kezdett iskolába járni) polgári iskolai végbizonnyítványában is ott van a tantárgyak között az ének is. „A komáromi szent Benedek-Rendi Kath. Főgimnázium Értesítője az 1920-21. iskolai évről (Közreadja Gidró Bonifác igazgató) Tanulmányi állapot” című fejezetében olvasható: „Az iskolai év első felében még a magyar tanterv szerint tanítottunk, a csehszlovák tanterv szerinti tanítás csak 1921. január 25-én kezdődött. Az előírt rendes tantárgyakon kívül tanítottuk a német nyelvet. (...) továbbá a gyorsírást, szabadkézi rajzot és éneket.” A zenekarban 18 diák játszott. Az intézmény az 1930-1931 iskolai évről készült ÉRTESÍTŐJÉBEN az alábbi tünteti fel a kötelező tantárgyakat s azok óraszámát.

A kötelező tárgyak óra számát ez a táblázat mutatja:

Óra szám	A tárgy neve	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	A heti órák száma
1	Vallásstan	2	2	2	2	2	2	2	2	16
2	Csehszlovák ny.	4	4	4	3	2	2	4	4	27
3	Magyar ny.	5	4	4	4	3	3	4	3	30
4	Latin ny.	—	6	6	6	4	4	4	4	34
5	Görög ny.	—	—	—	—	6	6	3	4	19
6	Történelem	1	2	2	2	3	3	3	4	20
7	Földrajz	2	2	2	2	1	2	1	—	12
8	Matematika	4	3	3	3	3	3	3	2	24
9	Természetr.rajz	3	2	—	—	2	2	2	2	13
10	Kémia	—	—	—	2	2	2	—	—	6
11	Fizika	—	—	3	2	—	—	4	4	13
12	Filozófia	—	—	—	—	—	—	2	2	4
13	Rajz	3	3	2	2	—	—	—	—	10
14	Szépírást	1	—	—	—	—	—	—	—	1
15	Ének	(2)	relative kötelező							
16	Testgyakorlás	2	2	2	2	2	2	2	2	16
	A heti órák száma	27	30	30	30	30	31	34	33	245

Arról az időszakról, amikor (mint azt eleink mondták) „újra magyarok lettünk”, már a lapban előbb közölt írásomban bőven volt szó. Csicsay Alajos *Iskolatörténet* című kiváló munkája, A magyarok helyzete az első Szlovák Köztársaságban című fejezetében így ír: „Az első szlovák állam fennállása rövid ideig tartott. 1939-ben jött létre, s a második világháború befejezéséig állt fenn.” A magyarok kulturális életét a pozsonyi Toldy Kör szervezte. „1924-től újra működött az SZMKE (Szlovenszkoji Magyar Kultúr-Egylet – a cikk szerzőjének megjegyzése), folytathatta ismeretterjesztő előadásait, irodalmi estjeit, és tovább tevékenykedett a Bartók Béla Dalegyesület és a Keresztény Munkás Dalegyesület, valamint az Egyházi Zenekar Nyitrán.

se bontakozik ki. Az óvodás kor végén járó kisfiú eleinte idegenkedve tekint az alig ismert, életkorban és világlátásban távol álló nagyszülőkre, azonban a közös játéknak köszönhetően megtalálják az egymáshoz vezető utat. Így válik az „én” és „ők” történetéből a „mi” történetünk (Pompör, 2010). A kötet végére már arról olvashatunk, hogy a nagyszülők hazautazása szomorúságot hagy maga után.

Kívül is ugyanúgy történik minden, mint belül.

Tegnap például még szép volt az idő,

*sütött a nap a szívemben,
de ma csak dörögtem és villámoltam,*

aztán meg sírtam is,

igaz, csak kicsit,

mint a záporosó.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

■ Ágai Ágnes: *A titkaimat az unjaimnak mondom el*. Trio Produkció Kiadó, 1995.

■ G. Hallquist, Britt – Sjöstrand, Ingrid – Widerberg, Siv: *Ami a szívedet nyomja* (ford. Tótfalusi István). Móra, Budapest, 2011. <http://mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/vilagir/szived.hun>

■ Gombos Péter: *Márió Emeséje*. In: Csodaceruza, 2006/27, 12–15.

■ Gombor Péter: *Egy „gyerekes szerző” titkai nyomában. Kiss Ottó gyermekirodalmi munkássága*. In: Bárka, 2013/6, 57–62.

■ Kiss Ottó: *Csillagszedő Márió*. Móra, Budapest, 2002. <http://mek.iif.hu/porta/szint/human/szepirod/modern/kissotto/gyermek.hun>

■ Kiss Ottó: *Emese almája*. Pozsonyi Pagony, Budapest, 2006.

■ Kiss Ottó: *A nagypapa távcsöve*. Móra, Budapest, 2009.

■ Pompör Zoltán: *A megtalált közösség: Kiss Ottó: A nagypapa távcsöve*. In: Prae, 2010. <http://prae.hu/prae/articles.php?aid=2728> (Letöltve: 2015. április 28.)

■ Ranschburg Jenő: *Gyerekségek*. Móra, Budapest, 1996.

Azonban országos találkozót, mint az előző esztendőben, már nem szervezhetek. Ezt a hiányt pótolták a gyermek- és ifjúsági kórusok Schleicher László pozsonyi zenetanárnak köszönhetően, aki előbb a pozsonyi magyar gimnáziumban létrehozta a Kodály Zoltán nevét viselő száznegyven tagú gyermekkórust, majd száztagú vegyeskart alapított. Példáját követve a többi magyar iskolában is sorra alakultak meg a gyermekkórusok... 1942-ben már Országos Dalfesztiválon találkoztak az éneklő gyerekek, természetesen felnőtt közönség előtt szerepeltek. Az 1945. április 5-én kihirdetett kassai kormányprogram viszont már nyíltan kimondta az egész magyar és német kisebbség háborús bűnösségét, ennek következtében az állampolgárságuktól való megfosztásukat és iskoláik kivétel nélküli bezárását. Itt kell megjegyeznünk, hogy 1945 és 1948 között a tanulni vágyó magyar fiataloknak tömegei hagyták el Szlovákiát és költöztek át Magyarországra, többen illegálisan, s végképp ott is maradtak.”

Annak reményében, hogy a t. olvasó nem veszi rossz néven, mondandómat a továbbiakban kissé személyesebbre fogom: a zenére s zenével való neveltetéséből és zenepedagógusi tapasztalásaimból hozok fel néhány példát. 1948-ban, amikor iskolaköteles lettem, szülővárosomban – Révkomáromban – még csak szlovák tannyelvű iskolák voltak. Magyar iskola – mekkora volt az örömünk! – akkorra nyílt, amikor harmadikos lettem. Az 1. osztályban – mivel nem értettük egymás szavát – együtt sírtunk a jólelkű fiatal szlovák tanító nénivel; hogy énekelünk-e, arra már nem emlékszem. A 2. osztályban a – nadrágszíjjal is nevelő – tanító bácsitól tanult *Kysuca, Kysuca* c. dalra viszont (amelyből akkor annyit „értettem”, hogy: kis utca, kis utca) mindmáig emlékszem. A magyar iskolában, a kedves Vék tanító nénivel (annak ellenére, hogy tankönyveink sem voltak) sokat énekelünk: népdalokat, úttörő és mozgalmi dalokat egyaránt. Vék tanító néni a lakásán (a Szent Anna kápolnához tartozó lakosztályon), a harmónium mellett készített fel bennünket a „nagy ünnepélyekre”, a városi hangszórós szereplésekre. A gyerek számára az akkori – külsőségekkel teli – világ érdekes volt: az egyik napon a tanítást még imádkozással kezdtük, a rákövetkező naptól kezdve reggelente (éveken át) a *Munka dalát* kellett fújnunk. De az igazi „nevelő” számára

ez a korszak is sok lehetőséget kínált a zenére s zenével nevelés közvetlen megérzése útját „egyengetésére”; a szereplések alkalmával az éneklés–zenélés adta öröm, a sikerélmény átélésére. És megint Kodályt kell idézmem: „Van a gégetekben olyan hangszer, hogy szében szól a világ minden hegedűjénél, csak legyen, aki megszólaltassa!... csak legyen, aki vezet!” És most, tessék csak nyugodtan mosolyogni, vagy akár hangosan nevetni, én továbbra is a kodályi tanításban hiszek, nem az interaktív tábla és más akármik varázserejében, szerintem: nevelni, az ifjúságra hatni, mindaddig, amíg lesz iskola, csakis a gyereket, ifjat szerető, azokat partnerként kezelő pedagógus személyiségek képesek. Nekik „ezek a mai gyerekek, fiatalok” is hajlandóak énekelni is, hangszerrel tanulni és közösen muzsikálni is; lásd a Csengő Énekszó, a Kodály Napok országos seregszemléken évtizedek óta rendszeresen „megmértetésre” bejelentkező gyermek-, ifjúsági és felnőtt kórusokat. Az írást bevezető Kodály-idézet így folytatódik: „Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének, ezt megszerezni az iskola feladata.”

Tizenéves lehettem, a gottwaldovi (zlíni) filharmonikusok adtak hangversenyt a komáromi Kultúrpalotában. Többek között A. Dvořák *Új világból* c. szimfóniáját játszották. Zeneiskolásként jelen voltunk a hangversenyen. A csodálatosan szép dallamok mellett, nekem, a hegedűstanoncnak a levegőben úszó több 10 vonó látványa lett az egész életre szóló élmény, amely „lelket megnyitotta a zenének”. Felejthetetlen hegedűtanárom, Krizsán József pedig a szerdai zenekari próbákon vezetett-tanított bennünket úgy, hogy számunkra a zene, a hegedűjáték tanulása „ne gyötörelm, hanem gyönyörűség legyen”. Az alapiskola felső tagozata heti egy zenei órán tanultakból egynéhány népdal ugyan visszaköszön még, azonban élmény annál kevesebb; a zenével való heti egyszeri találkozás nagyon kevés, jó tanár esetén érdeklődésfelkeltő, ismeretterjesztő lehet.

Amikorra gimnazista – 9., 10., 11. osztályos – lettem, addigra a tanügyünket mindmáig uraló politika s a lélekölő technokrata szemlélet a középiskolából (az óvónő- és tanítóképzőket kivéve) száműzte a művészeteket, a zenei nevelés tantárgyat. Ezáltal a művészeteket legbefogadóbb korosztályt megfosztotta attól a lelki gazdagodástól, amit csak a zeneművészet tud adni; megalapozta az

értelmiség mindmáig tartó szakbarbarizmusát, a kultúra iránti érdektelenségét, közömbösségét. Érettségi után – az 1959-60-as tanévben, az akkor szovjet mintára nyílt – a jelenlegi Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem elődje, a Pedagógiai Főiskola (Pedagógický inštitút) egy ideig létező magyar tagozatára nyertem felvételt. Az 1. és 2. tanévbéli „kísérletezések” után döntött el: aki alsó tagozatos tanító akar lenni, a 6. szemeszterben tesz államvizsgát, aki pedig az alapiskola felső tagozatán akar tanítani, annak 3 tantárgyat (szakot) kell választania, és a 4. évfolyamban államvizsgázik, fejezi be tanulmányait. Jómagam a (számomra jobb híján) kínálatból az orosz nyelv–földrajz–zenei nevelés szakpárosítást választottam; 1963-ban diplomáztam. Minden tanáromra tisztelettel és jó szívvel emlékszem vissza, mert – az egyáltalán nem irigylésre méltó akkori körülmények között is – szeretettel, elkötelezettséggel vezettek bennünket: tanítottak szakmára, neveltek becsületességre, elhivatottságra. A hozzám legközelebb állók – Zsakay Erzsébet, szeretett Erzi nénink, tisztelt Erdős Dezső és Kopasz Elemér tanár urak türelmét ma is csak csodálni tudom, hiszen olyan hallgatók is voltak közöttünk, akik (mert a szakpárosítás okán rákényszerültek) akkor kezdtek ismerkedni a hangjegyekkel. Tanáraink mindezek ellenére vállalták a feladatot: úgy felkészíteni bennünket, hogy a magyar iskolákban is képzett pedagógusok kezében legyen a zenei nevelés is. Itt kell megjegyezni, iskoláinkból megnyitásuktól (1950) kezdve, hiányoztak (és ma is hiányoznak) a zeneszakos pedagógusok. Az iskolavezetők ezt éveken át úgy hidalták át, hogy a (1959-60-as tanévig működő) pozsonyi pedagógiai gimnáziumból kikerült, zeneileg is jól képzett, énekelni tudó gyermeket vettek fel az intézménybe) és szerető tanítóra bízták a zenei nevelés tárgyát. Később az is jó megoldás volt, hogy az alapiskola alsó tagozatára készsülő hallgatóknak a főiskola lehetővé tette valamelyik, ún. nevelési tantárgy – rajz, testnevelés, zenei nevelés stb. – felvételét. Egy idő után (mivel ez a forma ésszerű volt) ezt is megszüntették. Iskoláinkban mára, sajnos, nem javult, inkább romlott a helyzet. Az arra hivatottaknak (?) mielőbb lépniük kellene, első lépésként mielőbb egy országos felmérést kellene megejtenuk.

(folytatjuk)